

स्त्रियांच्या प्रश्नांवर चर्चासत्र

विध पक्ष आणि संघटनांमधून, तसेच वेगवेगळ्या स्त्रियांच्या प्रश्नांवर काम-करणाच्या अनेक कार्य-महाराष्ट्रात आहेत. अशा तीनशे स्त्री कार्यकर्त्यांचे शिबिर फेब्रुवारी ७९ मध्ये पुण्यात आयोजित कर-आले होते. त्यात स्त्रीमुक्ती आंदोलन संपर्क समिती (महाराष्ट्र) स्थापन करण्यात आली. त्यानंतर या समितीने केलेल्या प्रयत्नांचा आढावा घेणे, त्यातील बाबत विचार करण व पुढील कामाची दिशा ठरवणे यासाठी महाराष्ट्रातील पन्नास स्त्री-कार्यकर्त्यांचे चर्चासत्र दि. ९-१० जानेवारी ८२ रोजी पुण्यात विद्यालय येथे घेण्यात आले.

या चर्चासत्रात पुढील संघटनांच्या कार्यकर्त्या उप-स्थित होत्या: १. आखिल भारतीय महिला फेडरेशन २. नोकरी महिला सभा ३. युवक क्रांती दल ४. सावित्रीबाई फुले महिला मंडळ ५. सत्यशोधक समाजवादी आंदोलन ६. पुरोगामी स्त्री संघटना ७. सामाजिक न्याय परिषद (फलटण) ८. श्रमिक महिला समिती ९. जागतिक युवक संघटना (फलटण) १०. लीग फॉर वुमन जस्टिस ११. क्रांतिकारी महिला संघटना १२. समाजवादी महिला सभा १३. स्टुडंटस् फेडरेशन ऑफ इंडिया १४. नारी अत्याचार विरोधी मंच (मुंबई) १५. कामजीवी महिला सभा (मुंबई) १६. नारी समता मंच (पुणे) इ.

शनि. दि. ९ जानेवारी रोजी पहिल्या सत्रात कामा-दल अनुभव कथन झाले. या सत्राचे संचालन श्रीमती शालिनीबाई तुळपुळे यांनी केले. सुरवातीला संपर्क समितीच्या निमंत्रक प्रा. सौदामिनी राव यांनी चर्चा सत्राचे उद्दिष्ट व या सत्रामागील हेतू स्पष्ट केला. ग्रामीण व शहरी भागातील स्त्रियांवरील अत्याचारां-बाबत तसेच कामगार स्त्रियांचे अनुभव कार्यकर्त्यांनी सादले. स्त्रियांच्या वेकारांचा प्रश्न, देवदासीचा प्रश्न, सुहागईची विकट होणारी समस्या इ. प्रश्नांचे स्वरूप पुढीलजणीच्या कथनातून समोर आले. मुस्लीम स्त्रियां-वरील वाढते अन्याय, चित्रपट-जाहिरातीत केले जाणारे स्त्री देहाचे प्रदर्शन यांबाबत चिंता व्यक्त करण्यात आली. या सत्रात इंदुताई टिळक (पुणे), सुहासिनी माने

(फलटण), नजुबाई गावित (आदिवासी महिला) शकुंतला गायकवाड (झोपडपट्टीवासी प्रतिनिधी) प्रभावती सूर्यवंशी (सांगली), मंगल खिवसरा (औरंगाबाद), सलमा शिंदे (फलटण), विभूती पटेल (मुंबई) इत्यादी अनेक कार्यकर्त्यांनी भाग घेतला.

रवि. दि. १० रोजी पहिल्या सत्राचे संचालन श्रीमती अहिल्या रांगभेकरांनी केले. जमलल्या प्रति-निधींच्या विचारसरणीत थोडीफार भिन्नता असली तरी सर्वांना मिळून कोणता किमान कार्यक्रम घेता येईल यावर या सत्रात चर्चा झाली. शहरात झोपड-पट्ट्यांत व ग्रामीण भागात सर्वत्र पाण्याचा प्रश्न फार मोठा आहे. सडास पण जवळजवळ नाहीत व आहेत तिथे अपुरे आहेत. या दोन्ही बाबतीत जास्तीत जास्त कुचबणा व कष्ट स्त्रियांच्याच वाटचाला येतात म्हणून या प्रश्नांवर मोठ्या स्वरूपात आवाज उठवावा असे मांडण्यात आले. रोजगार हमी योजनेखालील कामे, कामगार वस्त्या या ठिकाणी, नोकरी करणाऱ्या व सर्वच महिलांसाठी म्हणून लहान मुलांचा निरोगी व शास्त्रशुद्ध पद्धतीने सांभाळ करणारी पाळणाघरे आवश्यक आहेत. यासाठी पाळणाघरांच्या प्रश्नांवर सरकारचे लक्ष वेधण्यासाठी कार्यक्रम घ्यावेत असेही मत दिसले. सध्या सारे जगच युद्धाच्या छायेखाली वावरत आहे. याबद्दलही सामाजिक प्रबोधनाची आवश्यकता व्यक्त केली गेली. म्हणून यंदाचा ८ मार्च हा आंतर-राष्ट्रीय महिला दिवस (१) पाणी व सडासाचा प्रश्न (२) सर्व वस्त्यांत पाळणाघरांची साय व (३) जाग-तिक शांतता व अण्वस्त्र बंदीची गरज या प्रमुख तीन मागण्यांवर एकजूतीने पाळावा असा निर्णय घेण्यात आला.

याशिवाय रोजगार हमी योजनेवरील मजूर स्त्रियांचे संघटन वाढवणे, विविध प्रचारमाध्यमांचा अंधश्रद्धा जोपासण्यासाठी केल्या जाणाऱ्या गैरवापराचा निषेध व त्याबद्दल जागृती करणे, यादृष्टीने कार्यक्रम घ्यावेत असेही ठरले. स्त्रियांचे आरोग्य, देवदासीचे प्रश्न, अंध श्रद्धांबाबत वैज्ञानिक दृष्टिकोन यांबाबतची विविध प्रदर्शने स्त्रियांना दाखवण्यात यावी याबद्दलही एकमत झाले.

शेवटच्या सत्रात संपर्क समितीची रचना, कार्यपद्धती व कार्यक्षेत्र यांबाबत सूचना करण्यात आल्या. या सत्राचे संचालन श्रीमती मृणाल गोरे यांनी केले. या चर्चासत्राला उपस्थित असणाऱ्या कार्यकर्त्यांनी दर सहा महिन्यांनी नियमितपणे भेटून कामाचा आढावा घ्यावा असे ठरले. कामाच्या सुसूत्रतेच्या दृष्टीने एक कार्यकारिणी नियुक्त करण्यात आली. प्रा. सौदामिनी राव या तिच्या निमंत्रक असून तीत प्रभा सावत, डॉ. नीलम गोऱ्हे, मालिनी तुळपुळे, विद्या बाळ, कुमुद पोरे मंगल खिबसरा, प्रभा नारकर, दिभूती पटल, लता भिसे, लीला भोसले. नीला फळणीकर, सुमन दाभाळकर

इत्यादींचा समावेश आहे. या कार्यकारिणीने कार्यक्रम एकजूतीने अंमलात आणावे व स्थिरांच्या प्रश्नांवर काम करणाऱ्या स्थानिक पातळीवर संपर्क स्थापन करावेत असे ठरले.

चर्चासत्रात विविध कार्यकर्त्यांनी मांडलेले विचार लक्षात घेता पक्षनिरपेक्षपणे स्थिरांच्या एकत्रित आवाज उठवण्याची गरज सदांच व त्या दृष्टीनेच हे पुढचे पाऊल आहे.

संपर्क :- सौदामिनी

'निधी' १७ प्रभात रस्ता, एरंडवणा, पुणे

बायजा मेळावा (पुणे)

२९ नोव्हेंबर १९८१ रोजी दुपारी ४ ते संध्याकाळी ७।। वाजेपर्यंत पुण्यातील सर परशुरामभाऊ महाविद्यालयात बायजाच्या वाचक-लेखक-हितचिंतकांचा मेळावा घेण्यात आला. बायजा वाचकांना कस वाटतं, त्याचं स्वरूप कसं असावं, ते अधिक लोकांपर्यंत कसं पोचविता येईल वगैरेसंबंधी चर्चा करण्याच्या दृष्टीने हा मेळावा भरविण्यात आला होता. सुरवात म्हणून फक्त पुण्यातील लेखक-वाचक-हितचिंतकांना एकत्रित बोलविण्यात आले होते.

मेळाव्याला सुमारे १०० ते १२५ लोक हजर होते. मेळाव्याचे अध्यक्षस्थान मान्यवर दलित कवी दया पवार यांच्याकडे सोपविण्यात आले. मेळाव्याची सुरवात 'कळ पहिले नमन ज्यातिबाला, ज्याने स्त्रीमूवतीला जन्म दिला' या गीताने व त्यासाठीपाठ ज्यातिबा फुल्यांच्या अखंड गाण्याने झाली. त्यानंतर प्रा. चित्तरजन साठे, प्रा. अ. रा. कामत आणि प्रा. कुमुद पोरे यांची अनुक्रमे 'स्त्री आणि कायदा', 'स्त्री आणि शिक्षण' व 'स्त्री आणि अर्थव्यवस्था' या विषयावर भाषणे झाली.

प्रा. साठे यांनी अजूनही मनुचाच कायदा कसा आहे ते सांगितले. मुलींचे शिक्षण कसे मागे पडले ते सांगून गुणवत्तिते स्त्रियाही आपल्या शिक्षणाचा फायदा उपयोग करीत नाहीत हे प्रा. कामत यांनी आपल्या भाषणात मांडले. प्रा. कुमुद पोरे यांनी स्वतःचा अनुभव आणि पुनर्वसन यंत्रणेतील फरक स्पष्ट करून पुनर्वसनाचा काम सर्वस्वी स्त्रींचे व कमी महत्त्वाचे समजले जाते. त्यामुळे भांडवलदारांचा कसा फायदा होतो ते आपल्या भाषणात स्पष्ट केले.

दया पवार यांनी आपल्या अभ्यासाच्या निमित्ताने खेड्यापाड्यातून हिडताना जे अनुभव आले ते कथन केले.

या मेळाव्याच्या पहिल्या भागानंतर संनधीच्या चर्चेला सुरवात झाली. प्रथम प्रा. सौदामिनी राव यांनी 'बायजा' सुरू करतानाची पाहणी बायजाची उद्दिष्टे, बायजाची भूमिका वगैरेसंबंधी माहिती दिली. बायजा ही ग्रुप अंविटव्हिटी अनेक स्त्री कार्यकर्त्यां आपले इतर व्यवसाय व सांभाळून बायजाचे कार्य विना मोबदला चालविता हे आवजून नमूद केले. दलित-आदिवासी-कष्टकर वर्गाच्या, विशेषतः त्यातील स्त्रियांच्या प्रश्नांवर देणारे, स्त्रीमूवतीचे सामाजिक परिवर्तनाच्या लढ्यात नाते जोडणारा विचार प्रसूत करणारे 'बायजा' व्यापक व्यासपीठ आहे हे त्यांनी स्पष्ट केले. भिसे यांनी 'बायजा' चालवायला आपल्याला राष्ट्रातील ठिकठिकाणच्या लोकांची कशी मदत ते सांगितले. त्यानंतर उपस्थित वाचक-हितचिंतकांनी आपल्याला बायजा का आवडते ते सांगून 'बायजा' हिंदीमध्ये पण काढावे 'बायजा ट्रेमसिफ एवजी मासिक करावे वगैरे सूचना केल्या आणि बायजा वाढविण्यास आपण जरूर मदत करू आश्वासन देऊन बायजाला जन्मच्छा दिव्या,

शेजार गृहजिनी तर बायजावर स्वतः रचलेली पोवाडा म्हणून बायजाच्या कार्यकर्त्यांना विशेष प्रोत्साहन दिले. दया पवार यांनी 'कोंबडं माई कुप मारलं बाई' आणि 'पाणी कुठवर जेंडू बाई' हे स्वतःच्या कविता गाऊन दाखविल्या. सरिता बाय यांनी सर्वांचे आभार मानले. यानंतर माध्यम ग्रुप स्त्रियांच्या प्रश्नावरील स्टीटले सादर करण्या आला. शेवटी चहापान होऊन मेळाव्याची सांग झाली.

-बायजा प्रतिनिधि